

84.ч.рос
МЛ А 65

Леонід Андреев
КУСАКА

84.4P0C
ML A 65 2-3

Леонід Андрєєв

КУСАКА

Оповідання

Для молодшого шкільного віку

*Переклад з російської
Лариси Письменної*

*Малюнки
Наталі Аксьонової*

бр. 65 08

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1981

ML

Городская ЦДБС
г. Запорожья

Леонид Николаевич Андреев (1871—1919) — один из талантливых и своеобразных русских писателей конца XIX — начала XX века. Его лучшие произведения отличаются реалистическим изображением жизни: писатель полон сочувствия к страдающим и униженным людям — городской бедноте, обездоленным детям.

Рассказ «Кусака» — о бездомной, затравленной собаке и о воспитании у детей любви к животным.

Андреев Л. М. Кусака: Оповідання. Для мол. шкіль. в. (Пер. з рос. Л. М. Письменної, Мал. Н. П. Аксьонової). — К.: Веселка, 1981. — 24 с., іл.

Леонід Миколайович Андреев (1871—1919) — один із талановитих і своєрідних російських письменників кінця XIX — початку XX століття. Його найкращі твори відрізняються реалістичним зображенням життя: письменник співчуває скривдjenим людям — міській бідноті, знедоленим дітям.

Оповідання «Кусака» — про бездомного, зацькованого собаку та про виховання у дітей любові до тварин.

А $\frac{70802-045}{M206(04)-81}$ 76. 81. 4803010101

© Видавництво «Веселка», 1981,
переклад українською мовою,
ілюстрації

I

Він був нічий, не мав власного імені, й ніхто не міг би сказати, де тулився він усю довгу морозяну зиму й чим харчувався. Від теплих хат його відганяли хазяйські собаки, такі ж голодні, як і він, проте горді й дужі тим, що мали власне житло; коли спонукуваний голодом та інстинктивною потребою до спілкування він показувався на вулиці, — дітлахи жбурляли в нього каміння та дрючки, дорослі весело улюлюкали й страхітливо, пронизливо свистіли. Не тямлячи себе від жаху, метляючися з боку на бік, наражаючися на загорожі та людей, він біг на край селища, щоб причаїтися у глибині великого саду, — те місце знав лише він. Там залізював подряпини та рани й на самоті накопичував страх і злість.

Лише одного разу його пожаліли й приголубили. То був п'яниця, який саме повертався із шинку. Він любив усіх, жалів усіх і щось мурмотів собі під носа про гарних людей та про свої сподівання на добрих людей; пожалів він і собаку, непоказного й забрюханого, бо на ньому спинився його п'яний, безтямний погляд.

— Жучко! — покликав він його спільним для всіх собак ім'ям. — Жучко! Йди-но сюди, не бійся!

Жучці дуже хотілося підійти; собака метляв хвостом, проте не наважився. Дядько поляскав себе по коліну рукою і переконливо повторив:

— Та йди ж бо, дурепю! Йй-богу, не битиму!

Та поки собака вагався, все заповзятіше метляючи хвостом і повільно просуваючись вперед, настрій у п'яниці змінився. Він пригадав усі кривди,

заподіяні йому добрими людьми, відчув нудьгу та тупу злість і, коли собака ліг перед ним на спину, з розмаху штурхонув його в бік носакон важкого чобота.

— У-у, мерзота! Теж мені лізе!

Собака звискнув, більше від несподіванки й образи, ніж од болю, а п'яниця, хитаючись, посунув до дому, де довго збиткувався над жінкою й на клапті пошматував нову хустину, яку минулого тижня купив дружині у подарунок.

Відтоді собака не довіряв людям, котрі хотіли його прилащити, й, підібгавши хвоста, тікав, а бувало, й люто кидався на них, намагаючись укусити; доводилося камінням та дрюком відганяти його. Якось узимку він оселився під терасою безлюдної дачі, де не було сторожа, й безкорисливо сторожував: ночами вибігав на дорогу й гавкав до хрипоті. Навіть залігши на своє місце, він довго ще злостиво гарчав, та крізь злість проглядало певне задоволення з себе, ба навіть гордість.

Зимова ніч тяглася довго-довго, й чорні вікна безлюдної дачі похмуро дивилися на скутий морозом німий сад. Іноді в шибках ніби спалахував голубий вогник — то відбивалась на склі летюча зірка або гостророгий місяць посилав свій несміливий промінь.

II

Настала весна, і тиха дача голосно задзвеніла розмовами, рипінням коліс і важким тупотінням людей, які переносили вантажі. Приїхали з міста дачники, ціла ватага дорослих, підлітків та дітей, сп'янілих од повітря, тепла й світла; хтось гукав, хтось співав, сміявся високим жіночим голосом.

Найпершою, з ким познайомився собака, була гарненька дівчина в коричневій формі, що вибігла в сад. Пожадливо й нетерпляче, бажаючи охопити й затиснути в своїх обіймах все видиме, вона поглянула на ясне небо, на червонясте гілля вишень і швидко лягла горілиць на траву під яскраве сонце. Далі так само раптово скочила на ноги і, обнявши себе руками, цілуючи свіжими вустами весняне повітря, промовила серйозно і виразно:

— Ну й весело ж!

Промовила і швидко закружляла. І тієї ж хвилини собака, що безгучно підкрався, розлютовано вчепився зубами в розмаяний край сукні, рвонув і так само безгучно зник у густих кущах агрусу та смородини.

— Ай, злий собака! — тікаючи, скрикнула дівчина, і ще довго чувся її схвильований голос: — Мамо, діти! Не ходіть у сад, там собака! Здоровезний, злю-у-щий!..

Вночі собака підкрався до тихої дачі, де всі вже поснули, й нишком заліг під терасою на своєму місці. Пахло людьми, і з відчинених вікон долинали тихі звуки короткого дихання. Люди спали, беззахисні й не страшні, й собака старанно оберігав їх:

спав одним оком, а ледь що шелесне — витягав голову з двома непорушними вогниками очей, що фосфорично світилися. А тривожних звуків було багато в настороженій весняній ночі: в траві шурхотіло щось невидиме, маленьке й підкрадалося до самого лискучого носа собаки; хрустіла торішня гілка під поснулим птахом, і зблизька на бруківці ришіли навантажені вози. І далеко навкруг у непорушному повітрі розтікався запах духмяного, свіжого дьогтю і манив у далину, що вже стала ясніти.

Ці приїжджі дачники були дуже добрі люди, а те, що вони перебували далеко від міста, дихали чистим повітрям, бачили навколо себе все зеленим, голубим та незлостивим, робило їх іще добрішими. Теплом входило у них сонце і виходило сміхом та прихиль-

ністю до всього живого. Спершу вони хотіли прогнати собаку, який так їх налякав, і навіть застрелити його з револьвера, якщо не забереться геть; та згодом звикли до його нічного гавкоту й іноді вранці згадували:

— А де ж то наш Кусака?

І це нове ім'я Кусака так і лишилося за ним. Траплялося, що й удень помічали в кущах темне тіло, яке безслідно зникало по першому ж порухові руки, що кидала хліб, — ніби це був не хліб, а камінь, — та незабаром усі звикли до Кусаки, називали його «своїм» собакою і жартували з його здичавіння та марного страху. З кожним днем Кусака на один крок зменшував відстань, що розділяла його з людьми; придивлявся до їхніх облич та засвоював їхні звички: за півгодини до обіду вже стояв у кущах та лагідно кліпав очима. І та ж таки гімназисточка Льоля, забувши про кривду, остаточно ввела його до кола людей, які відпочивали та веселилися.

— Кусачко, ходи-но до мене! — кликала вона до себе. — Ну, хороший, ну, любий, ходи! Хочеш цукру?.. Дам тобі цукру, хочеш? Та ходи ж бо!

Але Кусака не йшов: боявся. І обережно поплескуючи себе руками й примовляючи так лагідно, як це було можливо при гарному голосі та вродливім обличчі, Льоля просувалася до собаки й сама боялася: а раптом укусить.

— Я тебе люблю, Кусачко, я тебе дуже люблю. У тебе такий гарнесенький носик і такі промовисті оченята. Ти не віриш мені, Кусачко?

Льолині брови звелися, і в самої у неї був такий гарнесенький носик і такі промовисті оченята, що сонце зробило розумно, націлувавши палко, що аж щоки пашіли рум'янцем, її молоденьке, наївно-принаднеє личенько.

І Кусака вдруге в своєму житті перекинувся на спину й заплющив очі, не знаючи, напевне, вдарять

його чи приголублять. Та його приголубили. Маленька, тепла рука доторкнулася нерішуче до шорсткої голови і, на знак непереможної влади, вільно та сміливо побігла по всьому кудлатому тілі, торсаючи, пестячи та лоскочучи.

— Мамо, діти! Дивіться: я приголубила Кусаку! — закричала Льоля.

Коли поприбігали діти, гомінкі, дзвінкоголосі, швидкі та ясні, ніби невловимі краплинки живого срібла, Кусака завмер від страху та безпорадного чекання: він знав, якщо тепер хтось ударить його, він уже не матиме сили вп'ястися в тіло кривдника своїми гострими зубами: у нього відняли непримиренну злість. І коли всі навперебій стали пестити його, він довго ще здригався на кожний дотик ласкавої руки, і йому було боляче від незвичних пестощів, ніби від удару.

III

Усією своєю собачою душею розквітнув Кусака. У нього було ім'я, на яке він чимдуж мчав із зеленої глибини саду; він належав людям і міг їм слугувати. Хіба не досить цього для щастя собаки?

За звичкою до обмеження, що склалося за роки вештання і голодного життя, він їв дуже мало, та й це мале так змінило його, що й не впізнати: довга шерсть, яка колись звисала рудими, сухими кудлами й на животі завжди була вкрита засохлою грязюкою, очистилася, стала чорною і лискучою, мов шовк. І коли він знічев'я вибігав до воріт, ставав там і статечно оглядав вулицю вгору та вниз, нікому вже не спадало на думку дразнити його чи жбурляти каміння.

Але такий гордовитий та незалежний він бував

тільки на самоті. Страх ще не цілком випарувався вогнем пестоців з його серця, і щоразу, побачивши людей, які наближалися, він розгублювався і чекав стусанів. І ще довго всякі пестоці здавалися йому несподіванкою, дивом, якого він не міг збагнути і на яке не міг відповісти.

Він не вмів лащитись. Інші собаки вміють ставати на задні лапки, тертися об ноги і навіть усміхатися і тим виявляти свої почуття, а він не вмів.

Єдине, що міг Кусака, це впасти на спину, заплющити очі й легенько повискувати. Та цього було замало, це не могло висловити його захвату, вдячності та любові, — і з раптовим натхненням Кусака почав робити те, що, можливо, колись бачив у інших собак, та вже давно забув. Він недоладно перекидався, незграбно підскакував та крутився навколо самого себе, і його тіло, що було завжди таке гнучке та спритне, ставало неповоротке, смішне і жалюгідне.

— Мамо, діти! Дивіться, Кусака грається! — кричала Льоля і, захлинаючися сміхом, просила: — Ще, Кусачко, ще! Ось так! Ось так...

Городская ЦДБС
г. Запорожья

І всі збирались та сміялися, а Кусака крутився, перекидався через голову й падав, і ніхто не бачив у його очах дивного благоання. І як колись на собаку кричали та улюлюкали, аби побачити його безмірний ляк, так тепер навмисне пестили його, щоб викликати вибух любові, безмежно кумедний своїми незграбними й недоладними проявами. Не минало й години, щоб хтось із підлітків або дітей не гукав:

— Кусачко, любий Кусачко, пограйся!

І Кусачка крутився, перекидався і падав під безугавний та веселий регіт. Його хвалили і в очі й позаочі і шкодували лише про одне: що при сторонніх людях, які приходили в гості, він не хоче показувати своїх витівок і втікає у сад або переходується під терасою.

Поступово Кусака звик до того, що про харчі турбуватися не треба, бо в певну годину куховарка дає йому помиїв та кісток, впевнено й спокійно вмощувався на своє місце під терасою і вже шукав і прохав пестоців. І обважнів він: не часто бігав з дачі і, коли маленькі діти кликали його з собою до лісу, уникливо метляв хвостом і непомітно зникав. Та ночами таке саме голосне та пильне було його сторожове гавкання.

IV

Жовтими вогнями запалала осінь, частими дощами заплакало небо, й почали квапливо безлюдніти дачі й примовкати, неначе невпинний дощ та вітер гасили їх, мов ті свічки, одну по одній.

— Що ж нам робити з Кусакою? — роздумливо запитувала Льоля.

Вона сиділа, обхопивши коліна, й сумно дивилася у вікно, по якому скочувалися блискучі краплини дощу, що припустив знову.

— Що за поза у тебе, Льолю?! Хто так сидить?! — мовила мати й додала: — А Кусаку доведеться залишити, бог із ним!

— Шко-о-да, — протягла Льоля.

— А що вдієш? Подвір'я у нас немає, а в покоях його не можна тримати, сама ж розумієш.

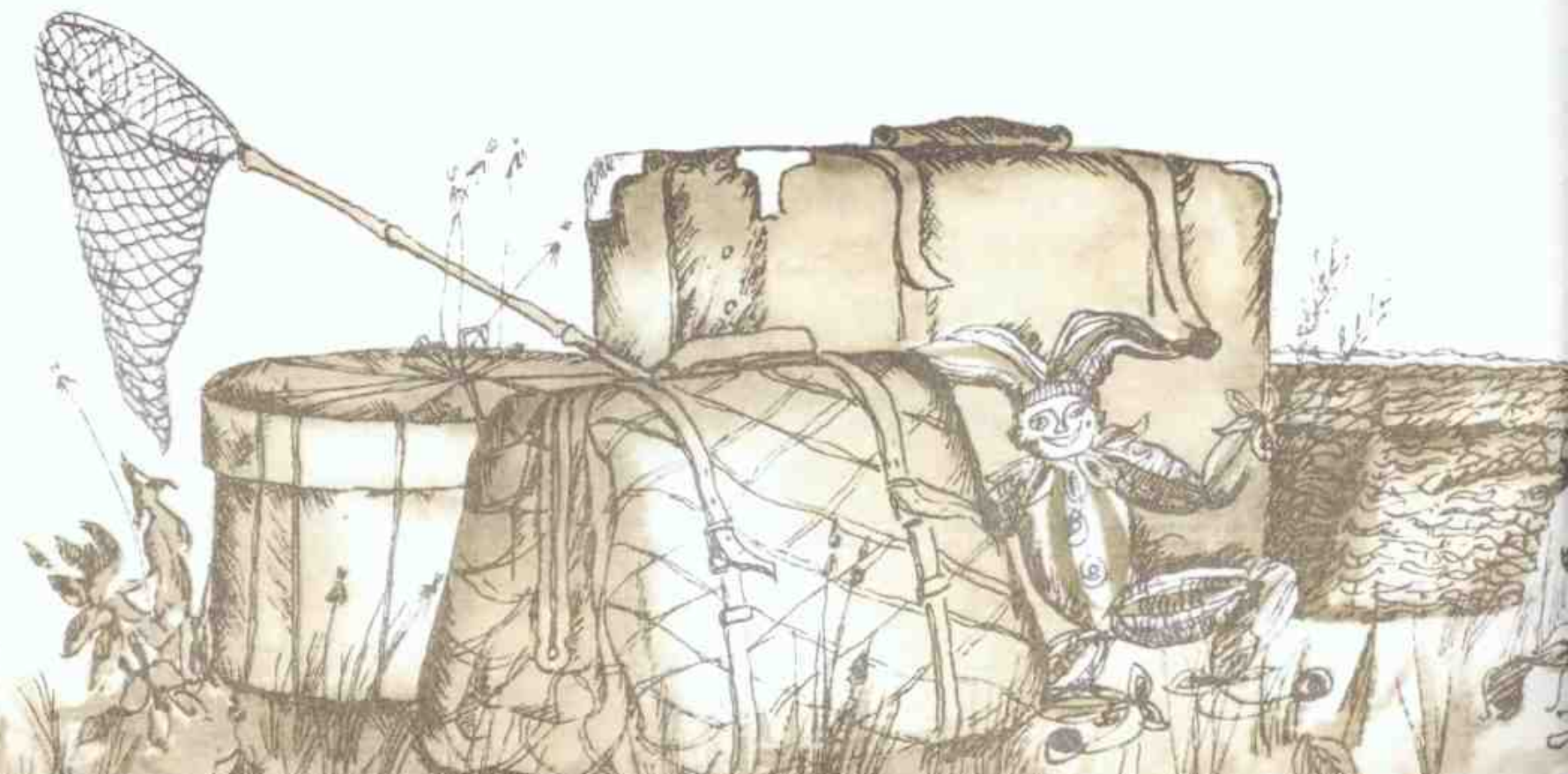
— Шко-о-да, — повторила Льоля, ладна заплакати.

Вже звелися, мов крила ластівки, її темні брови й від жалю зморщився гарненький носик, коли мати сказала:

— Догаєви давно пропонують мені щенятко. Кажуть, дуже породисте і вже служить. Ти чуєш мене? А цей що — дворняжка!

— Шко-о-да, — повторила Льоля, але не заплакала.

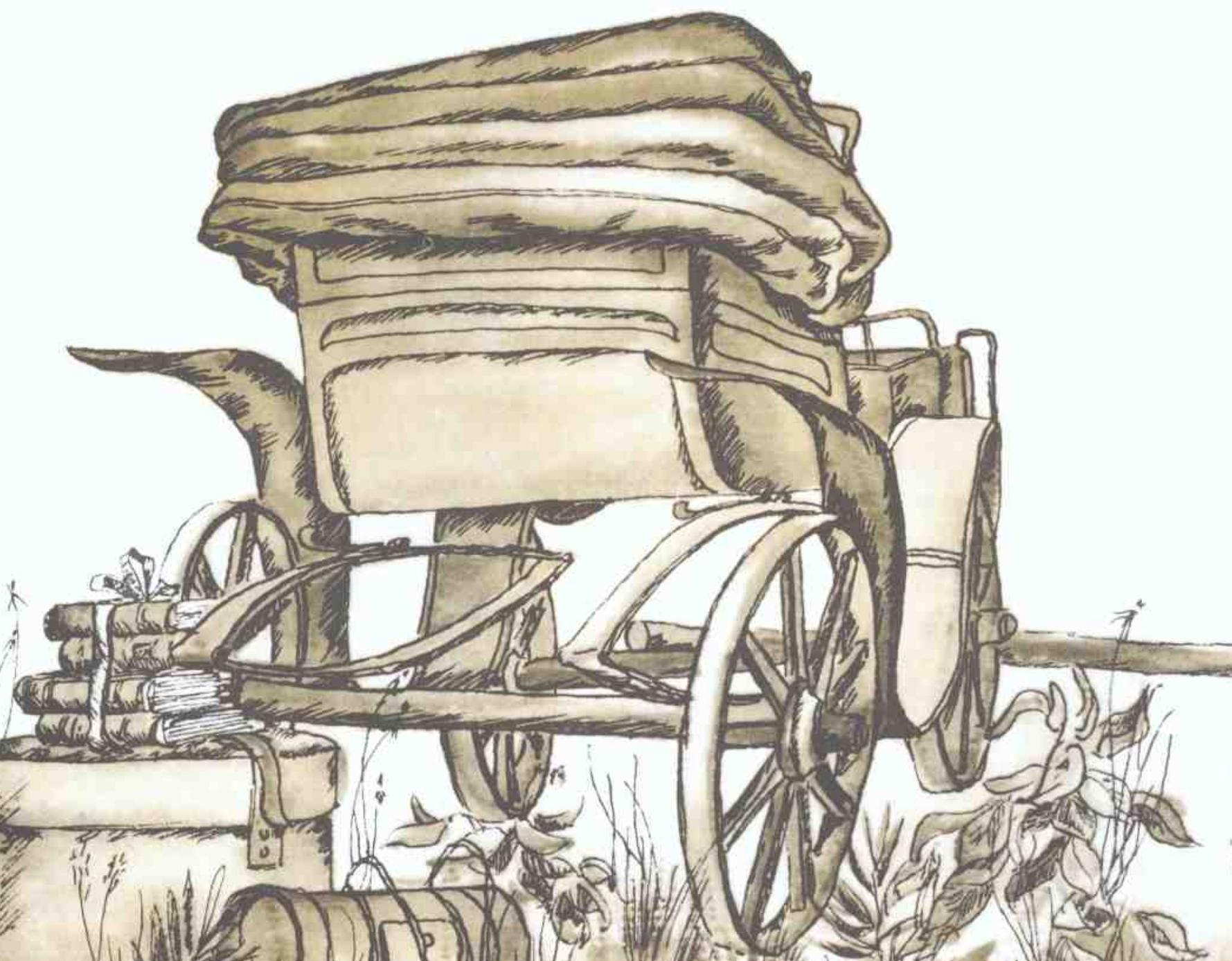
Знову прийшли незнайомі люди, і зарипіли вози, й застогнали від важких кроків мостини, але менше було гомону й зовсім не чуто було сміху. Наляканий чужими людьми, невиразно відчуваючи лихо, Кусака забіг на край саду й звідти крізь поріділі кущі пильно-пильно дивився на видимий для нього куточок тераси, як сновигали по ньому постаті в червоних сорочках.

— Ти тут, мій бідолашний Кусачко, — сказала, виходячи, Льоля. Вона вже була зодягнена по-дорожньому — в ту коричневу сукенку, клопоть від якої одірвав Кусака, і чорну кофтинку. — Ходімо зі мною!

І вони вийшли на бруківку. Дощ то припускав, то припинявся, і весь простір поміж почорнілою землею та небом був сповнений заклобоченими, швидкоплинними хмарами. Знизу було видно, які вони важкі та непроникливі для світла від води, що наситила їх, і як тоскно сонцю за цією щільною стіною.

Ліворуч від бруківки простиралися потемнілі стерні, й лише на горбистому й близькому обрії поодинокими купами височіли невисокі, поодинокі де-

рева та кущі. Попереду, недалечко, була застава й біля неї трактир під червоною бляхою, а біля трактиру купка людей дражнила сільського дурника Ілька.

— Дайте копієчку, — гугнявив протяжно дурник, і злі, глумливі голоси навперейми відповідали йому:

— А дрова рубати хочеш?

Й Ілько брудно лаявся, а вони без веселощів реготали.

Прорвався промінець сонця, жовтий та недовірливий, неначе сонце було безнадійно хворе; ширшою й сумовитішою стала затуманена осіння далина.

— Сумно, Кусако! — тихо зронила Льоля і, не озираючись, повернула назад.

І лише на вокзалі вона згадала, що не попрощалася з Кусакою.

V

Кусака довго метався слідами людей, які виїхали, добіг до станції і — змоклий, брудний — повернувся на дачу. Там він утнув ще одну нову штуку, проте цього ніхто не побачив: вперше зійшов на терасу й, звівшись на задні лапи, зазирнув у скляні двері й навіть пошкрябався пазурами. Але в кімнатах було порожньо, й ніхто не відповів Кусаці.

Припустився рясний дощ, і звідусіль став насуватися морок осінньої довгої ночі. Швидко й глухо він заповнив безлюдну дачу; виповзав нечутно з кущів і разом з дощем лився з непривітного неба. На терасі, з якої було знято парусину, від чого вона здавалася просторою і навдивовижу пустою, світло ще довго боролось з темрявою і безрадісно осявало сліди брудних ніг, та незабаром відступило й воно.

Впала ніч.

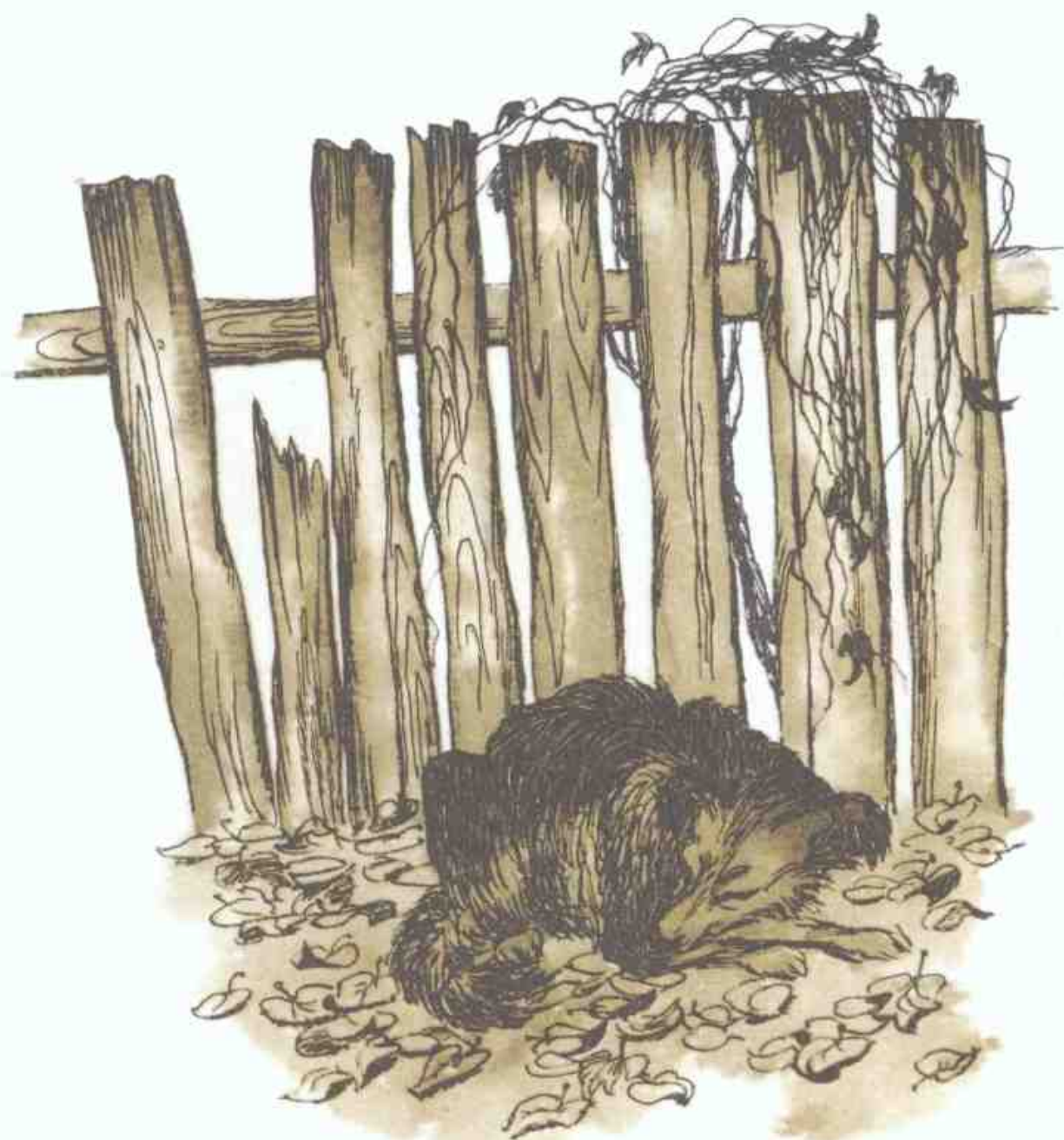
І коли вже не було сумнівів, що вона впала, собака жалібно й голосно завив. Дзвінкою, гострою,

мов той розпач, нотою врізалось це виття в монотонний, нудний, покірливий шелест дощу, розітнув темряву і, завмираючи, полинув над темним і оголеним полем.

Собака завивав — рівно, настирливо й безнадійно спокійно. І тому, хто чув оте виття, здавалося, що це стогне й поривається до світла сама безпросвітно темна ніч, і хотілося до тепла, до яскравого вогню, до жіночого, сповненого любов'ю серця.

Собака завивав.

№ к.

0-50

Леонид Николаевич Андреев

КУСАКА

Рассказ

(На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Перевод с русского

Ларисы Михайловны Письменной

Рисунки

Нatalьи Петровны Аксёновой

Издательство «Веселка», Киев-4, Басейна, 1/2

Редактор Л. О. Буцень. Художний редактор Д. П. Присяжнюк
Технічний редактор К. П. Дворська. Коректор З. В. Лищенко

Информ. бланк № 1595

Здано на виробництво 05. 06. 80. Підписано до друку 04. 12. 80.
Формат 70×100/16. Папір офсет. № 1. Гарнітура звичайна нова.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 1,35. Обл. вид. арк. 2,40. Тираж
115 000. Зам. № 1069-0. Ціна 10 коп.

Видавництво «Веселка», Київ-4, Басейна, 1/2

Львівська книжкова фабрика «Атлас» республіканського виробничого об'єднання «Поліграфвидав» Держкомвидав УРСР, Львів-5, Зелена, 20.